

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1648 juli-december

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:

Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1648 juli-december
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>

Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl

© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019

18 februari 2019

WILLEM DE BIE (BRUSSEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
5 JULI 1648
4836

Naar aanleiding van Huygens' brief aan Wendelinus van 30 mei 1648 (Worp 4, nr. 4821, p. 480).

Samenvatting: De Bie betuigt zijn medeleven met de ongesteldheid van Huygens en zijn opluchting over het herstel, hem ter ore gekomen via Wendelinus, van wie hij een brief bijsluit. De Bie nodigt Huygens uit, als hij inderdaad de voorgenomen reis naar Bourgondië gaat maken, naar Brussel te komen om daar muziek te horen.

Bijlage: Wendelinus aan Huygens, 1 juli 1648 (Worp 4, nr. 4835, p. 484).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4836, p. 484: onvolledig (<que peut-estre ... auroit esté très-agréable.>), rest samengevat.

Namen: Godefridus Wendelinus; Willem II.

Plaatsen: Franche-Comté.

Glossarium: musicien (musicus).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Chevallier, Seigneur de Zuylichem, Monikenland, Selem, etc., Conseiller et Secrétaire de Monsieur le Prince d'Orange,

à La Haye.

Port.

Monsieur,

J'estois le plus en paine du monde pour l'estat de vostre santé lorsque le Sieur Wendelinus m'en vint dire des bonnes nouvelles et me requit que sa lettre cy-jointe vous pourroit estre remisé soubz ma couverte. Je ne sçay pourquoy il l'a désiré ainsy, parce que luy-mesme m'a dict avoir avec vous familiere et ordinaire correspondance. Il veut apparemment que vous sachiez que je fais estat comme vous de sa personne et que j'estime sa profonde doctrine, comme je fais en effect, et certes il le mérite aussy. Je me conjouys avec luy pour la récupération de vostre santé, mais m'attriste que peut-estre vostre maladie nous privera de l'honneur de vous veoir pardeça, d'autant que j'apprens que pendant vostre indisposition Son Altesse le Prince d'Orange auroit chargé quelqu'autre de la commission pour Bourgogne dont il vous avoit honoré. J'avois, soubz l'espoir de vous veoir icy, desjà prévenu nos plus excellens musiciens pour vous les faire ouyr, et veux croire que ce divertissement vous auroit esté très-agréable. Je les tiens encores tous prévenuz jusques à ce que je sache au vray si vous viendrez ou pas. Et au cas que vous fariez le voyage vous conjure de prendre vostre logis chez moy, où je tascheray de vous traicter en sincère amys et servir en la qualité que je manqueray oncques de me donner et d'estre,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
G. de Bie.

Bruxelles, le 5. Jullet 1648.

Monsieur de Zuylichem.

Le Seigneur Wendelinus m'a confié sa lettre toute ouverte sans couverte ainsy qu'elle est enclose dans la présente.

Vertaling

Aan de heer Huygens, ridder, heer van Zuilichem, Monnikenland, Zeelhem, enz., raad en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik was zeer bezorgd over de toestand van uw gezondheid, toen de heer [Godefridus] Wendelinus mij goed nieuws overbracht en mij verzocht of zijn bijgevoegde ¹brief onder mijn couvert kon worden meegestuurd. Ik weet niet waarom hij dat zo wenste, want hij heeft mij verteld dat hij een vertrouwelijke en regelmatige correspondentie met u voert. Hij wil kennelijk dat u weet dat ik, net als u, hem hoogacht en dat ik zijn geleerdheid hogelijk waardeer, wat ik ook doe, en wat hij zeker ook verdient. Ik verheug mij met hem over uw herstel, maar het bedroeft mij dat uw ziekte ons misschien de eer onthoudt u hier te ontmoeten, te meer daar ik vernam dat tijdens uw ongesteldheid Zijne Hoogheid de prins van Oranje [Willem II] iemand anders heeft belast met de opdracht voor de Franche-Comté, die hij u had toebedeeld. Ik had, in de hoop u hier te ontmoeten, reeds de meest uitgelezen musici gewaarschuwd om zich aan u te laten horen, en ik geloof dat deze afleiding u zeer aangenaam zou zijn geweest. Ik zal hen nog allemaal hier in gereedheid houden, totdat ik zeker weet of u wel of niet komt. In het geval u toch de reis mocht maken, vraag ik u dringend bij mij te komen logeren, waar ik mij zal inspannen om u te onthalen als een oprechte vriend en u zal dienen, in de hoedanigheid die ik nimmer zal verzaken aan te nemen en te vervullen, namelijk die van,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Willem de Bie.

Brussel, 5 juli 1648.

Aan de heer van Zuilichem.

De heer Wendelinus heeft mij zijn brief open en zonder envelop toevertrouwd, precies zoals hij nu ook is bijgevoegd.

1. Wendelinus aan Huygens, 1 juli 1648 (Worp 4, nr. 4835, p. 484).

DIETRICH STOEFFKEN [KLEEF]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
11 JULI 1648
4838

Vervolg op Stoeffkens ongedateerde brief (4826).

Samenvatting: Stoeffken meldt Huygens dat een misverstand ervoor gezorgd heeft dat hij de 200 rijksdaalders nog steeds niet had ontvangen. Hij zit daardoor wel krap, wat hij illustreert met een oud-Engels liedje. Verder vertelt hij dat het vrijwel zeker is dat de keurvorst naar het oosten van Duitsland zal vertrekken. Stoeffken roept Huygens' hulp in om niet mee te hoeven.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod Hug. 37: brief (dubbelvel, 18x23cm, ab | d; autograaf.

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4838, p. 484: samenvatting.

Namen: Frederik Willem van; Christianus Gravius; Christiaan Mol; Walter Rowe; Vladislaus IV; Willem II.

Plaatsen: Berlijn; Polen; Pruisen.

Titels: *Meate nor drincke nor monney have I none.*

Glossarium: song (lied).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sullicum, Secretary de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

Most honored and highly esteemed Ser,

I have understood by *Monsieur* Gravius of your good recovery, which I wish heartely God will still preserve in long continuation of good health and hapinese. I have also understood from Gravius, that the *Lantrentmeister* hath not as yet performed his promises, in the discharging and payng of the 200 Rsd. I am perswaded hee would easely suspence with his word (once with the pand of his honysty) if hee could. But hee knoing no other wayes but that I have received such long since from your hands, I doubt not but hee weel be willing to give you satisfaction, it would bee very welcome to mee, for heere is no hopes of receving any, that the ould-English song may be fitly song: *Meate nor drincke nor monney have I none*, etc. I should have willingly assisted Monsieur Gravius with 50 Rsd being distituted of them in The Hage, but now I shall have use of it myselfe, and hee, being now neare his frends, may questionlesse finde assistantz from them.

It is thought for certain that the Prince Electore will remoove before winter out of these parts and towards Berlyn and perhaps further into Preusia, being his presence is much required in those parts, because of the death of the Polland King. I for my part am loth to remoove so fare from the sunne towards winter, spechely I question not but His Highnese will with ease obtaine may staying heere. It may bee desired onely for this winter. My total discharge may bee the better wrought in the futtle, without the disfavour | b | of the Prince Electore. Your prudence I hope will bee the manishing of this bussinese, where I'l let it rest at this time, comitting your selfe to the protection of the Almighty, myselfe into your wonted favour, remaining alwayes,

your *très*-obedient and *très*-humble servant
Ditrich Stoeffken.

This 11 of July *anno* 1648.

A word or two of comfort from your hands concerning the matter Meninot would be an excellent cordial. Ould Monsieur Walter Rowe, Ser, remembered his humble service to you.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Edele en waarde heer,

Van ¹de heer [Christianus] Gravius heb ik vernomen van uw herstel; ik wens van harte dat God uw goede gezondheid en geluk nog lang zal laten voortduren. Ik heb ook vernomen van de heer Gravius, dat de ²landrentmeester zijn belofte wat betreft het uitbetalen van de 200 rijksdaalders [aan Gravius] tot nu toe niet is nagekomen. Ik ben ervan overtuigd dat hij zeker zijn woord zou houden (net als zijn eer) als hij kon. Maar omdat hij niets anders meer weet dan dat ik een dergelijk bedrag al lang geleden van u heb ontvangen, twijfel ik er niet aan dat hij bereid zal zijn u tevreden te stellen.³ Dat zou mij ook zeer welkom zijn, omdat er nu geen hoop is dat ik hier nog iets zal ontvangen, zodat het oude Engelse liedje toepasselijk is: 'Vlees noch drank noch geld heb ik enz.' Ik zou de heer Gravius graag hebben geholpen met 50 rijksdaalders, afgetrokken van het bedrag in Den Haag, maar nu heb ik het zelf nodig, en omdat hij nu bij zijn vrienden is, zal hij zonder twijfel door hen worden bijgestaan.

Het lijkt zeker dat de ⁴keurvorst nog voor de winter uit deze contreien naar Berlijn zal vertrekken, en misschien nog wel verder richting Pruisen, omdat zijn aanwezigheid zeer is vereist in die gebieden, vanwege de dood van de ⁵koning van Polen. Ik voor mijzelf ben ongenegen zo ver van de zon richting winter te vertrekken, te meer omdat ik er niet aan twijfel dat Zijne ⁶Hoogheid zonder probleem toestemming zal verkrijgen om mij hier te laten blijven. Misschien kan dat het beste alleen nog maar voor deze winter worden gevraagd. Mijn definitieve verlof kan beter in de toekomst worden geregeld, zonder de wangunst van de keurvorst te verkrijgen. Uw zorgvuldigheid zal deze zaak hopelijk klaren, terwijl ik deze nu laat rusten, u in de bescherming van God aanbevelend en mijzelf in uw gunst, terwijl ik altijd zal blijven,

uw gehoorzame en nederige dienaar
Dietrich Stoeffken.

11 juli 1648.

Een woordje of twee over de zaak Meninot van uw hand zou een grote geruststelling zijn. De oude heer Walter Rowe laat u groeten.

1. Gravius heeft Huygens gedurende het voorjaar 1648 te Den Haag ontmoet (zie Gravius aan Huygens, 21 maart 1648 [Worp 4, nr. 4791, p. 471]). Kennelijk ontmoette deze Gravius Stoeffken op doorreis naar Duitsland.

2. Christiaan Mol.

3. Vermoedelijk wil Stoeffken erop aansturen dat Huygens hem betaalt en dat Mol Huygens zal terugbetalen.

4. Frederik Willem van Brandenburg.

5. Vladislaus IV was op 20 mei 1648 te Merez overleden.

6. Willem II.

WILLIAM SWANN (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
13 JULI 1648
4839

Samenvatting: Swann bedankt Huygens en L'Aubespine voor een paspoort voor Spa, waar hij ten behoeve van de gezondheid van zijn vrouw Utricia zal heenreizen. Hij vertelt over zijn bezoek aan Antwerpen en Brussel. Hij is bij de familie Duarte geweest, waar muziek is gemaakt. Hij spreekt zijn verbazing uit over de 'incommodés' (eigenlijk castraten, dus mogelijk per vergissing zo genoemd) die hij in Brussel op viool en de bas heeft gehoord.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x30cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Swann] nr. 7, p. CCL: volledig.

— Worp 4, nr. 4839, p. 485: onvolledig (<I must tell you ... I have enyoid.>), rest samengevat.

Namen: Gaspar Fernandes Duarte; dochters Duarte; Daniël van Hogendorp; François de l'Aubespine; Utricia Ogle; Elisabeth de Vries.

Plaatsen: Antwerpen; Brussel; Spa; Utrecht.

Glossarium: basse (bas); consort (ensemble); harmony (muziekensemble); incommodee (castraat); lut (luit); violin (viool); viol (viola da gamba); virginals (klavecimbel); voyce (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zulekom,

à La Haye.

Sir,

I must render equal thanks to your selffe and my Gouverneur, in taking the payns to procure a passe for mee to goe to Spaa, not for the recouering of mine, but my bedfellowes health, as for my ingratitude to so kinde and nobel a Gouverneur. I thrust I shall not bee brandet with so fowle a carracter, yet give mee leave to tell you, both the convenience and profitt of the owld poepel of Utregh is abel to take away such an opoignon.

But of this enough. I must tell you now of my journey I hadd at Antwerp and Brussels. For Monsieur De Warty and his daughters I have heard to the full; indeed they make a fyne consort and harmony, for luts, viols, virginals, and voyces; I doubt not but you will fynde great contentement by hearing them. For the incommodees of Brussels are beyond my expression, especially for a violin and a basse. Monsieur Hogendorp is a wittnesse, whose good compaigney I have enyoid.

Sir, I hoope wee shall bee well and ward returned from Spaa against your going to Antwerp and that to waigh upon you thither. You will fynde that I am abel to serve you for a guide both at Brussels and Antwerp, and I thrust in all places of the world else,

Sir,

your most faithfull and most humbel servant
W. Swann.

Breda, the 13 of July, 1648.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik moet u en de ¹gouverneur hier gelijkelijk danken voor de moeite die u beiden hebt gedaan om een paspoort voor mij te verkrijgen om naar Spa te gaan, niet zozeer voor mijn herstel als wel voor de gezondheid van mijn ²wederhelft, [en mij verontschuldigen] voor mijn ondankbaarheid jegens een zo vriendelijke en edele gouverneur. Ik vertrouw ik erop dat ik niet gebrandmerkt zal worden met een slecht karakter; sta mij toe u vertellen dat het gerief en het voordeel voor de oude ³mensen uit Utrecht een dergelijke mening zullen weerspreken.

Maar genoeg hierover. Ik moet u nu vertellen over de reis die ik gemaakt heb naar Antwerpen en Brussel, want ik heb naar hartenlust kunnen luisteren naar de heer [Gaspar] Duarte en zijn dochters; inderdaad vormen zij een goed ensemble met luit, viola da gamba, klavecimbel en zang. Ik twijfel er niet aan dat u verrukt zou zijn, wanneer u hen hoorde. De ⁴gehandicapten in Brussel tartten elke beschrijving, vooral wat betreft ⁵de viool en de bas. De heer [Daniël van] Hogendorp, wiens goede gezelschap ik heb genoten, is getuige.

Mijnheer, ik hoop dat wij in goede gezondheid terugkeren uit Spa, tegen de tijd van uw vertrek naar ⁶Antwerpen, zodat wij u daarheen kunnen begeleiden. U zult zien dat ik uw gids kan zijn, zowel in Antwerpen als in Brussel, en, naar ik vertrouw, verder op alle andere plaatsen van de wereld,

mijnheer,

uw trouwe en nederige dienaar
William Swann.

Breda, 13 juli 1648.

1. François de l'Aubespine.

2. Utricia Ogle.

3. Utricia's moeder, Elisabeth de Vries, en eventuele andere familie van haar in Utrecht? Haar vader, John Ogle sr. was al in 1640 overleden.

4. Castraten.

5. Merkwaardig is dat de castraten hier geassocieerd worden met spel op viool en bas. Vermoedelijk vergist Swann zich hier. Hij kan enerzijds het woord '*incommodés*' hebben opgevangen, anderzijds musici virtuoos op viool en bas horen spelen, en vervolgens beide zaken met elkaar hebben verbonden.

6. Het bezoek door Huygens aan Antwerpen, waarop Swann doelt, vond pas plaats op 13-21 november 1648.

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]

19 JULI 1648

4843

Antwoord op Huygens' brief van 13 juli 1648 (verloren).

Samenvatting: Duarte bericht Huygens dat het bestelde klavecimbel bijna gereed is. Hij vraagt Huygens of hij in Kleef Amalia van Solms namens hem wil groeten.

Duarte schreef opnieuw op 30 juli 1648 (**4849**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 15x21cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 11, pp. CXCIII-CXCIV: volledig.

— Worp 4, nr. 4843, p. 486: onvolledig (<De clavesingel ... van Haere Hoocheyt ontfanghen hebbe.>), rest samengevat.

Namen: Christiaan Huygens; Amalia van Solms.

Plaats: Kleef.

Glossarium: brugge (dokkenlijst); cadentie (cadens); clavesingel (klavecimbel); clawier (klavier); octave (octaaf); snaar; thoon *chorista* (koortoon); unisono.

Transcriptie

Mijnheer,

Ick hebbe ontfanghen UE seer aengenamen van den 13 deser, waermede my syt bedankende van de fraicheden die Mynheere UE sone by ons al hier soude gehoort hebben, dewelke niet en syn conforme UE groote meriten en obligatie die ick hebbe om UE te dienen. De clavesingel sal dese weeke gedaen wesen in unisono, van den leegsten ordinarisen thoon *chorista*, die men maekt met een vollen clawier, beneden tot de octave van ef-fa-ut toe ende boven tot de cadentie van de-la-sol-re. Niet twyfelende of't sal UE behaghen het decsel van binnen wit, alsmede den bodem onder de snaren en van voren boven het clawir, om alles te laten schilderen naer UE geliefte, den rant van't geel stuck ronsom vergult, alsmede de brugge; sal dese weeke gedaen syn. Verhope aldaer by UE noch sal connen wesen voor syn vertreck naer Cleve, alwaer UE myne ootmoedighe groetenisse sal gelieven te doen aen mevrou de Princesse van Oranjen, voor de eere die ick van Haere Hoocheyt ontfanghen hebbe, ende sal altyts blyven,

Mynheere,

UE ootmoedighen dinaer
G. F. Duarte.

In Antwerpen, den 19^{en} Jullio 1648.

Het is mij seer aengenaem te verstaen de eere sal hebben UE desen somer noch hier te sien, dwelk grootelyckx sal extimeren.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb uw vriendelijke ¹brief van de 13de van deze maand ontvangen, waarin u mij bedankt voor al het moois dat uw ²zoon hier gehoord zou hebben, maar dat niet in verhouding staat tot uw prestaties, en de plicht die op mij rust u te dienen. Het klavecimbel komt deze week af, [met twee registers die] in unisono klinken, op de laagste gewone ³klanktoon die men op een volledig klavier heeft, en beneden tot FF en in de hoogte lopend tot de cadens van d'''. Ik twijfel er niet aan dat u graag de binnenkant van het deksel, de klankbodem en het gedeelte boven het klavier blank wilt, om het te laten beschilderen naar uw smaak, alsmede de rand van het gehele stuk rondom verguld, evenals de dokkenlijst; deze week zal alles klaar zijn. Ik hoop dat het instrument nog bij u wordt afgeleverd vóór uw ⁴vertrek naar Kleef, waar ik hoop dat u de ⁴prinses van Oranje mijn groeten wilt overbrengen, voor de eer die ik van haar heb ontvangen. En ik blijf steeds,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 19 juli 1648.

Het verheugt mij zeer te vernemen dat ik de eer zal hebben u deze zomer nog hier te ontmoeten, hetgeen ik ten zeerste waardeer.

1. Huygens aan Duarte, 13 juli 1648 (verloren).

2. Christiaan Huygens.

3. Dat vertrek zou op 30 juli 1648 plaatsvinden. Op 2 augustus werd te Kleef de oudste zoon [Willem Hendrik] van Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, gedoopt.

4. Amalia van Solms.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]

AAN ANNE DE LA BARRE [PARIJS]

21 JULI 1648

4845

Huygens' eerste brief aan Anne de la Barre, vermoedelijk naar aanleiding van een brief van Pierre de la Barre aan hem van 23 mei 1648 (verloren? geveild Sotheby 1825, nr. 100), mogelijk door Verpré bij Huygens bezorgd.

Samenvatting: Huygens nodigt Anne de la Barre uit om onderweg naar Zweden bij hem in Den Haag te verblijven. Hij stelt haar samenspel op diverse instrumenten in het vooruitzicht.

Bijlage: *Pathodia* (blijkt uit Annes antwoord).

Verstuurd samen met een brief aan Pierre de la Barre van 20 juli 1648 (verloren; met stukken in luittabulatuur) en één aan Mersenne van dezelfde datum (OC 2, nr. 56a, pp. 568-569; Worp 4, nr. 4844, p. 486; Waard 16, nr. 1836, pp. 429-230). Ontvangen door Anne de la Barre op 29 juli 1648 (zie La Barre aan Huygens, 31 juli 1648 [4850A]) en door haar beantwoord op 31 juli 1648 (4850).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 363-364: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. XXI, p. 17: onvolledig (<de reposer ... de vostre sexe.>).

— Worp 4, nr. 4845, pp. 486-487: volledig

Namen: Pierre de la Barre sr.; De Verpré.

Plaats: Zweden.

Glossarium: clavecin (klavecimbel); espinette (spinet); luth (luit); orgues (orgel); tiorbe (theorbe); viole (viola da gamba).

Transcriptie

À Mademoiselle de la Barre.

21 Juillet 1648.

Mademoiselle,

Je marche sur les pas de Monsieur de Verpré quand je m'avance à vous importuner de mon entretien. Il a tant de peine à se saouler du récit de vos vertus, qu'enfin nous les connoissons de mesme que si vous aviez beaucoup vescu parmi nous. Mais pour vérifier ces belles impressions, il nous faict espérer, Mademoiselle, que vous auriez dessein de passer par nos pais en Suède. C'est de quoy je vien m'informer chez vous-mesme, pour vous dire que, si ny la difficulté d'un si grand voyage septentrional ny les tendresses de ce digne père qui vous a mis au monde, ne vous destournent, je vous guetteray au passage, et, en vous faisant un peu reculer pour mieux saulter, vous prieray de reposer quelques sepmaines dans mon logis, qui peut-estre n'est pas des plus incommodes de La Haye, et dans lequel au moins vous trouverez luths, tiorbes, violes, espinettes, clavecins et orgues à vous divertir, quasi autant que toute la Suède vous en pourra fournir. Et, si vous souffrez | 364 | que je vienne en ligne de compte, vous m'y trouverez si non arbitre compétent de vostre grand sçavoir, certes admirateur passionné de ce que vous produisez au-delà des dernières capacitez de vostre sexe. J'attendray sçavoir, s'il vous plaist, pour quand vous nous promettez ce bonheur. Et quoy qu'il nous arrive ou point, vous supplieray de croire que j'honoreray esgalement vostre mérite à toute distance, et vous en assureray par tous les services de mon pouvoir qui vous puissent faire connoistre que je suis, etc.

Vertaling

Aan mejuffrouw de la Barre.

21 juli 1648.

Mejuffrouw,

Ik volg het voorbeeld van de heer de Verpré wanneer ik mij verstout u lastig te vallen met mijn gepraat. Hij gaat zich zó te buiten aan de opsomming van uw deugden dat wij die uiteindelijk zelf zo goed kennen alsof u zich lange tijd onder ons hebt opgehouden. Maar om deze goede indrukken te staven heeft hij ons doen hopen, mejuffrouw, dat u van plan was om op weg naar Zweden door ons land te reizen. Dat is het wat ik u nu zelf kom vragen, om eraan toe te voegen dat ik, als noch de last van een zo grote reis naar het noorden noch de tedere genegenheid van die waarde ¹vader, die u op de wereld heeft gebracht, u zal tegenhouden, op de uitkijk zal staan bij uw doorkomst en ik u dan, om u een beetje tegen te houden om u des te beter te kunnen laten voortgaan, zal vragen een paar weken te mijnen huize te verblijven, dat wellicht niet het meest oncomfortabele is van Den Haag, en waar u op z'n minst luiten zult aantreffen, en theorbes, viola da gamba's, spinetten, klavecimbels en orgels te uwer ontspanning, bijna evenveel als heel Zweden u te bieden heeft. En ook dat u, als u toestaat dat ik ervoor in aanmerking kom, in mij, zo niet een deskundig beoordelaar van uw grote kunde zult vinden, dan zeker wel een hartstochtelijk bewonderaar van wat u voortbrengt nog boven de hoogste kwaliteiten van uw sekse. Ik verwacht van u te horen, alstublieft, wanneer u ons dit genoeg wilt gunnen. En of dat nu wel of niet zal gebeuren, ik verzoek u te geloven dat ik uw verdienste van iedere afstand hoogacht, en ik zal u dat verzekeren met alle dienstbaarheid in mijn vermogen, die u kan laten weten dat ik ben, enz.

1. Pierre de la Barre.

DANIËL VAN HOGENDORP (ROTTERDAM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 JULI 1648
4846

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Hogendorp schrijft Huygens dat hij te Rotterdam uitziert naar het bezoek van Huygens en zijn gezelschap, om naar muziek te komen luisteren.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 28, map Cn: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4846, p, 487: volledig.

Plaats: Delftse Poort (Rotterdam).

Glossarium: compagni (muziekcollege); musicant (musicus); stem (stem).

Transcriptie

Mijnheer

D'Heer Constantin Hugins, Ridder, Heeren van Zulichem, Raet en Secretaris van Sijn Hoogheijt,

in 's-Gravenhage.

Mijnheer,

Uyt uwen aengename verstaet ick met groot contentement dat de compagni in denselfve gementioneert, nevens Uwe Ed. de moeyte sullen geliefven te nemen van onse Rotterdamse musicanten met haer presentie ende aengename stemmen te vereeren. Uwe Ed. sal se vinden niet wraeckgierich over de laeste neerlaech, maer verlangende alleen met gelijkce soeticheyt overwonnen te werden. Indien de vrienden den dach van toekomende vrijdach daertoe geliefven bequam te oordeelen, ick hoop mij gereet te houden om Haer EE. op het voorgeslagen uyer aen de Delfse Poort met een caros op te passen, 't en waere Uwe Ed. goet vont een bequamer tijt uyt te picken. Waervan niet naeder verstaende, sal ick mij geluckich achten, dat uyer tegemoet te sien, ende ondertusschen blijfven aen de gansche compagni ende Uwe Ed.,

Mijnheer,

gans verplichten dienaer
D. van Hogendorp.

Rotterodami, 21 Julii 1648.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Mijnheer,

Uit uw vriendelijke ¹brief begrijp ik tot mijn volle tevredenheid dat het door u genoemde [muziek]college samen met u de moeite zal nemen onze Rotterdamse musici met hun ²presentie en hun aangename stemmen te vereren. U zult ze niet wraakzuchtig aantreffen over de laatste nederlaag, maar vol verlangen om door eenzelfde aangenaamheid te worden overwonnen. Indien u en uw vrienden komende ³vrijdag een geschikte dag achten, kan ik mij gereed maken u op het afgesproken tijdstip op te wachten bij de Delftse poort met een koets, tenzij u een betere tijd op het oog heeft. Wanneer ik evenwel niets hoor, zal ik mij gelukkig prijzen naar dat uur te kunnen uitzien, en ondertussen blijf ik voor het gehele gezelschap en voor u,

mijnheer,

de geheel verplichte dienaar
Daniël van Hogendorp.

└Rotterdam,┐ 21 juli 1648.

1. Huygens aan Hogendorp, juli 1648 (verloren?).
2. Kennelijk was Daniël van Hogendorp met enige Rotterdamse mede(amateur)-musici in Den Haag bij Huygens geweest en moet aldaar een soort muzikale wedstrijd hebben plaatsgevonden met Huygens en enkele Haagse medemuzikanten. Nu is er sprake van een herhaling, maar dan te Rotterdam.
3. 24 juli 1648.

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
30 JULI 1648
4849

Vervolg op Duartes brief van 19 juli 1648 (**4843**).

Samenvatting: Duarte bericht Huygens dat het klavecimbel gereed is, en spoedig verstuurd zal worden. Graag verneemt hij van Huygens hoe het instrument hem bevalt.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 15x21cm, a | -; Diego Duarte).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 12, p. CXCIV: volledig.

— Worp 4, nr. 4849, p. 488: volledig.

Naam: Joannes Couchet.

Glossarium: clavesingel (klavecimbel); clauwier (klavier); harmonie (harmonie); snaer (snaar).

Transcriptie

Mynheere,

Desen sal alleenelyck dienen om aen UE. te laeten weten als dat de clavesingel nu gemaect is, seer soet ende liefelyck van harmonie, wort van alle de liefhebbers seer gepresen. *Monsieur Couchet* heeft syn uytterste *devoir* daerinne gedaen, principalyck het clauwier seer soet voor twee groote snaeren. Hy sal het UE. morghen oft overmorghen seynden. Seyt het selve niet minder geven en can als dertich pont Vlems, sy is van acht voet. Ick hadde hem geseyt van £ 28 Vlems; dan men sal hem moeten contenteren. UE. advis van den ontfanck als syn gevoelen over 't selve sal geren vernemen, blyvende altijd,

¹Mijnheer,

UE. ootmoedigen dinaer
G.F. Duarte.

In Antwerpen, den 30 Julii 1648.

Vertaling

Mijnheer,

Deze brief stuur ik u enkel en alleen om te laten weten dat het klavecimbel klaar is, dat het een zeer fraaie, innige klank heeft, en dat alle liefhebbers het zeer prijzen. ¹De heer¹ [Joannes] Couchet heeft er zijn uiterste ²best² op gedaan, en vooral het klavier klinkt zeer mooi met zijn twee grote snaren. Hij zal het u morgen of overmorgen laten toesturen. Maar het moet 30 Vlaamse ³ponden opbrengen, want het instrument is acht-voets. Ik had 28 Vlaamse ³ponden afgesproken, [maar] men zal hem tevreden moeten stellen. Graag verneem ik uw bericht van ontvangst en uw mening [over het instrument], terwijl ik altijd blijf,

mijnheer,

1. Vanaf <altijd> autograaf.
2. f 180.
3. f 168.

uw ootmoedige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 30 juli 1648.

ANNE DE LA BARRE [PARIJS]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG | NIJMEGEN]
31 JULI [1648]
4850

Antwoord op Huygens' brief van 21 juli 1648 (**4845**).

Samenvatting: Anne de la Barre dankt Huygens voor de uitnodiging bij hem in Den Haag te logeren. Zij belooft hem dan enkele van de liederen uit de *Pathodia* uit te voeren.

Verzonden samen met Pierre de la Barres brief van dezelfde datum (**4850A**). Huygens verwijst naar deze brief in zijn brief aan Mersenne van 14 augustus 1648 (**4854**). Aangezien Huygens Den Haag op 30 juli 1648 had verlaten, eerst naar Kleef ging, en vandaar op 7-8 augustus naar Zuilichem ging en vervolgens van 12 tot 27 augustus te Nijmegen verbleef, lijkt het aannemelijk dat hij deze brief met de volgende in de periode 12-14 augustus in Nijmegen in handen kreeg.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIIaa, nr. 94: brief (dubbelvel, 18x24cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, p. CXLVII: volledig.

— Worp 4, nr. 4850, p. 488: volledig.

Namen: Henri de Beringhen; Michel Lambert; Gabriël de Rochechouart (hertog van Mortemar).

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: chant (gezang); composer (componeren).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylychem.

Monsieur,

J'ay creu estre obligée de vous faire paroistre ici le ressentiment que j'ay de l'honneur que vous me faites par l'estime que vous avés de moy dans la lestre que vous m'aves fait l'honneur de m'escire, outre l'ofre si libérale que vous me faictes de vostre maison, où je me souhaitterois pour vous faire entendre ce que nous avons de vous. J'ay fait entendre vos œuvres à Monsieur Lambert, qui est le mellieur maistre de Paris pour le chant, et à quantité d'autres personnes, qui s'y cognoissent, qui les ont trouvé admirables. J'espère un de ces jours de les faire entendre à Monsieur le Marquis de Mortemart et à Monsieur de Bellingant. Je croy que vous entendés parfaitement les langues où vous composés, veu la belle expression de la parole, laquelle je tasche de bien exprimer. Je finiray en vous suppliant de croire que je suis,

Monsieur,

vostre très-humble servante
Anne de la Barre.

Ce 31me de Juillet.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem.

Mijnheer,

Ik voel mij verplicht u hier mijn waardering te laten blijken voor de eer die u mij hebt bewezen door de achting die spreekt uit de brief die u mij hebt willen schrijven, nog boven het genereuze aanbod dat wij gast mogen zijn in uw huis, waar ik mij zou wensen te zijn om u te laten horen wat wij van u hebben. Ik heb uw ¹werken laten horen aan de heer [Michel] Lambert, de beste zanger van Parijs, en aan vele anderen die er verstand van hebben, die ze allemaal bewonderenswaardig hebben bevonden. Ik hoop ze één dezer dagen aan ²mijnheer de markies van Mortemar, en aan de heer [Henri] de Beringhen te laten horen. Ik geloof dat u de talen waarin u componeert volmaakt beheerst, gezien de fraaie wijze waarop de tekst tot uitdrukking is gebracht, die ik tracht goed weer te geven. Ik sluit af met u te verzoeken te geloven dat ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaars
Anne de la Barre.

31 juli [1648].

1. *Pathodia*.
2. Gabriël de Rochechouart.

PIERRE DE LA BARRE (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG | NIJMEGEN]
31 JULI 1648
4850A

Antwoord op Huygens' brief van 20 juli 1648 (verloren).

Samenvatting: De la Barre beantwoordt Huygens' brief van 20 juli 1648. Hij bewerkt een allemande voor luit van Huygens voor het klavecimbel. De reis naar Zweden is uitgesteld zodat hij ook nog niet in Den Haag langs kan komen. Hij vraagt of zijn kinderen in dienst kunnen treden van Willem II en Maria Henriëtta Stuart. Hij beschrijft een door hem ontworpen transpositiemechaniek en een klavecimbel met twee klavieren en drie snaarkoren, dat £ 300 moet kosten.

Verstuurd samen met Anne de la Barres brief aan Huygens van 31 juli 1648 (**4850**). Het is aannemelijk dat Huygens de onderhavige brief met de vorige (**4850**) in de periode 12-14 augustus 1648 in Nijmegen in handen kreeg. Wellicht nog op 14 augustus 1648 door Huygens beantwoord, op welke brief La Barre op 15 oktober 1648 reageerde (**4886**).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Departement de la musique, Lettres autographes Vol. 60 (La Barre - La Font), fols. 1-2: brief (dubbelvel, 18x24cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Tiersot 1928, pp. 7-9: volledig.

Namen: Henriëtta Maria van Bourbon; Christina van Zweden; Karel II (koning van Engeland); Anne de la Barre; Joseph de la Barre; Pierre de la Barre jr.; Maria Henriëtta Stuart; De Verpré; Willem II.

Plaats: Zweden.

Titels: allemande (Huygens; voor luit); *Pathodia*.

Glossarium: accort (stemming [van luit]); allemande (allemande); chanter (zingen); clavecin (klavecimbel); clavier (klavier); composition (muziekstuk); corde (snaar); espinette (klavecimbel); instrument (muziekinstrument); luth (luit); ton (toon); voix (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylychem.

Monsieur,

Nous avons reçu depuis deux jours celle qu'il vous a plu de nous écrire dattée du 20^{em} de Juillet, pour responce à laquelle je vous diray que je me sens extrêmement obligé de la faveur que vous me faitte, et à toute ma famille, de nous communiquer vos pièces de tablature, dont j'ay commencé à transposer l'Allemande, qui est fort propre et agréable pour l'epinette, et il me semble que le vieux accort de luth simpatise mieux, estant plus dans l'ordre musical, que vous cognoissez parfaitement, comme l'on voit par vos compositions, qui sont fort naturelles et recherchées.

Nous avons reconnu la bonne volonté que vous nous tesmoignez dans l'offre que vous nous faites de vostre maison en passant pour aller en Suède, mais ce voyage a esté remis accause du corronnement de la Reine de Suède qui ne se fera pas si tost. Or, puisque vous nous faites l'honneur de nous aymer, je ne feindray point de vous dire que, si par vostre prudence vous reconnoissez que le Prince et la Princesse vouleussent avoir auprès d'eux une personne comme ma fille pour l'entendre chanter et mes autres enfans qui touchent des instruments pour accompagner sa voix, vous me ferez la faveur de m'en advertir en nous procurant par ce moyen l'honneur de vous pouvoir voir et de vous faire entendre vos propres œuvres. Nous désirerions avec passion d'estre à La Haye pour pouvoir avoir la conversation d'une personne de vostre mérite et qui se cognoist parfaitement aux choses. Vostre bonté me permet d'user de cette proposition que je vous fais, notamment qu'à

présant que vostre païs est sans guerre, la vertu y pourroit estre plus considerée. Je vous ay fait cette prière parce que, comme mes enfans ont tasché d'acquérir de la science, il ne reste sinon à trouver quelque prince auquel ils puissent plaire et donner du contentement qui reconnoisse leur peine, ne trouvens pas la vertu assez cogneue en nostre propre pays. Le Royne d'Angleterre et le Prince de Galles nous ont fait l'honneur, | b | nous ayant entendu, de nous tesmoigner toute l'estime qui se pouvoit désirer, ladite Reine souhaitant d'estre en Angleterre en sa première puissance et nous y emener.

Mon advis touchant un clavecin que j'ay fait entendre à Monsieur de Verpré et que j'ay fait faire en cette ville, s'est trouvé très-excellent. Voycy en quoy consiste sa bonté: premièrement dans une grandeur proportionnée, il a autant d'harmonie que l'on peut désirer laquelle me semble delicate, c'est à dire argentine et esgalle en toutes les parties, la basse n'offusque point le dessus. Toutes sortes de compositions gayer ou tristes réucissent mieux qu'aux autres; particulièrement pour chanter, il simpatise avec la voix; et surtout facil et aisé à jouer. Le prix est de trois cent livre au dernier mot, à deux claviers et triples cordes, avec l'invention de faire mouvoir les claviers pour jouer en toute sortes de tons et demy-tons. Cette dernière invention est de moy; il n'y a que les miens en France, où cela se trouve, et en fait augmenter le prix de plus de dix escus.

Je vous présenteray les très-humbles baisés-mains de mes enfans et particulièrement de ma fille qui se tient bien obligée de l'honneur que vous luy faites et moy. Je vous assure que je suis à jamais,

Monsieur,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
De la Barre.

De Paris, ce 31eme Juillet 1648.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem.

Mijnheer,

Twee dagen geleden hebben wij uw ¹brief van de 20ste juli ontvangen, in antwoord waarop ik u wil zeggen dat ik mij ten zeerste verplicht voel door de gunst die u mij en mijn gehele familie bewijst door ons uw stukken in tabulatuur [voor de luit] te sturen. Ik ben begonnen de Allemande, die zeer geschikt en goed is voor het klavecimbel, [daarvoor] te bewerken. Het komt mij voor dat de oude stemming van de luit daarvoor ²geschikter is, omdat die beter bij de muzikale structuur past, die u volkomen doorgrondt, zoals men uit uw composities kan afleiden, die heel natuurlijk en weldoordacht zijn.

Wij waarderen de goede wil die u ons betoont door ons uit te nodigen uw gast te zijn op doorreis naar Zweden, maar deze reis is uitgesteld omdat de kroning van de ³koningin van Zweden toch niet zo snel plaatsvindt. Omdat u ons de eer gunt van uw sympathie, wil ik u zonder omwegen vragen of u, als u door uw ervaring kunt beoordelen of de ⁴prins en de ⁵prinses iemand bij zich zouden willen hebben zoals mijn ⁶dochter, om haar te horen zingen, en mijn andere ⁷kinderen om haar zang met instrumenten te begeleiden, mij daarvan op de hoogte wilt stellen, zodat wij hierdoor de eer hebben u te kunnen opzoeken en u uw eigen ⁸werken te

-
1. Huygens aan Pierre de la Barre, 20 juli 1648 (verloren?).
 2. Vermoedelijk wil La Barre hier Huygens complimenteren.
 3. Christina van Zweden.
 4. Willem II.
 5. Maria Henriëtta Stuart.
 6. Anne de la Barre.
 7. Pierre jr. en Joseph de la Barre.
 8. *Pathodia*.

laten horen. Wij verlangen er zeer naar om in Den Haag te zijn en de omgang te genieten met iemand van uw verdienste, die zo goed van alles op de hoogte is. Uw goedheid staat mij dit voorstel wel toe, vooral nu uw land vrij van oorlog is, waardoor de zaken van de geest weer meer aandacht kunnen krijgen. Ik heb u dit verzoek gedaan omdat er, aangezien mijn kinderen hebben gepoogd zich in deze kunst te bekwamen, geen andere mogelijkheid voor hen overblijft dan om in dienst te treden van één of andere vorst die genoegenschep in hun kunnen en die hun inspanningen waardeert, nu de kunst in ons eigen land niet voldoende op waarde wordt geschat. De ⁹koningin van Engeland en de ¹⁰prins van Wales hebben ons, nadat ze ons hadden gehoord, de eer bewezen ons alle waardering te betonen die men zich kan wensen, waarbij genoemde koningin wenste weer in Engeland in haar oude macht te zijn hersteld en ons daarnaartoe mee te nemen.

Mijn mening over een klavecimbel dat ik heb laten horen aan de heer de Verpré en dat ik in deze stad heb laten maken, [is dat het] zeer goed is bevonden. Ziehier waarin de kwaliteit ervan bestaat. In de eerste plaats is er in de goed op elkaar afgestemde maten zoveel resonantie als men kan wensen, die mij verfijnd voorkomt, dat wil zeggen, zilverachtig en gelijkmatig over het hele bereik; de bas overschaduwet niet de diskant. Allerlei soorten stukken, vrolijk of bedroefd, lukken er beter op dan op andere; speciaal bij het zingen klinkt het [instrument] goed bij de zangstem; en het is licht en gemakkelijk bespeelbaar. De prijs is ¹¹£ 300 zonder afdingen, met twee klavieren en drie snarenkoren, en met de uitvinding om het klavier te verschuiven om in alle tonen en halve tonen te kunnen spelen. Deze laatste uitvinding is van mij en bevindt zich in Frankrijk slechts op klavecimbels van mij, die daarom ¹²écus duurder zijn.

Namens mijn kinderen kus ik u nederig de hand en in het bijzonder namens mijn dochter, die zich zeer verplicht voelt door de eer die u haar en mij hebt betoond. Ik verzeker u dat ik altijd zal zijn,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
[Pierre] de la Barre.

Parijs, 31 juli 1648.

9. Henriëtte Maria van Bourbon.

10. Karel II.

11. Ongeveer *f* 250.

12. 10 écus = ongeveer *f* 25.

JOANNES COUCHET [ANTWERPEN]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
[ROND 1 AUGUSTUS 1648]
4851

Vrijwel zeker de brief die het aan Huygens geleverde klavecimbel van Couchet begeleidde.

Samenvatting: Couchet, de bouwer van het klavecimbel van Huygens, schrijft over het afgeleverde instrument. Het heeft twee registers, is in unisono gemaakt en staat op koortoon. Couchet geeft Huygens het advies om niet van de toonhoogte af te wijken.

Datering: Een plaats-datumaanduiding ontbreekt, maar de correspondentie met Duarte over het unisono-klavecimbel geeft aanleiding de brief te situeren in deze periode. Duarte noemt Couchet als maker (Duarte aan Huygens, 30 juli 1648 [4849]). Worp plaatst de brief tussen brieven van 31 juli en 3 augustus waarin wij hem volgen.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4851, p. 489: volledig.

— O'Brien 1990, App. 18, p. 306: volledig, in Engelse vertaling.

Namen: Gaspar Fernandes Duarte; Pieter Pater.

Plaats: Brussel.

Glossarium: claversingel (klavecimbel); claversingelmaeker (klavecimbelmaker); toon (toon [stemtoonhoogte]); unison (unisono).

Transcriptie

Discreten Menheer, my ombekent,

Soo laete UE. weten alsdat ick UE. dees claversingel gemaect hebbe nae UE. orden, te weten een unison, den reghten toon ende het clauwier tot ef-fa-ut de octaef leeger; is met Menheer Duartens sin oock soo doen maeken. 't Is d'eerste die ick soo gemaect hebbe. UE. magh wel peysen, al betaelden UE. 100 pattekons, dat UE. niet een stuyver te veel sout betaelen van kunst wegen ende resonantie die het heeft. Soo sal UE. believe te sorgen die se sal stellen, welck ick verstaen Seigneur Pater, UE. vrindt, is, die just nu tot Brussel is ende heeft se noch niet gehoort. Verwaght hem alle daegen wederom tot mijnen huysse, dat, als hij se sal stellen, altijd op den reghten toon stelt, waervan UE. een fluytien, sijnde om gi-sol-re-ut daerop te stellen, soo sal UE. altijd de resonantie volcomen hooren, want staet se te leegh oft te hoogh, soo corompeert de resonantie ende niet coreckt dan en spreckt als se gemaect woort. Dit doende sal mij eer geschieden van mijn werck. Niet eens en twijfel oft se sal UE. te vollen contenteren, waervan een letter sullen antwort verwachten ende UE. belieft oft alles oock naer UE. sin is gemaect.

Voorts, soo d'ocasio noch eens quam om voor een ander liefhebber noch een te moeten maecken, sou het raeden om de selve sorte met een octaefken te laeten maeken, dat sou mijnen sin sijn. Die gaen snelder ende scherper dan den unison, is suet ende liefelijck van clanck. Dan sou UE. eens de defferentie hooren. Heb een met een octaefken gemaect als dese is van clauwier, maer is een toon hooger ende met een octaefken. Unison is in Antwerpen noch niet. Menheer Duart is noot weke bijnaer, oft gaet dien liefhebber besøeken om sijn claversingel te hooren ende cost hij se uyt sijn handen krijgen, hij sou niet lanck mede toeven. Moet voor hem nu soo een gaen maeken.

Hiermede van herte seer begroeyt ende Godt bevolen.

UE. dienaer
Jean Couchet, claversingelmaeker.

Vertaling

Edele heer, mij onbekend,

Bij deze laat ik u weten dat ik dit klavecimbel heb gemaakt volgens uw orders, te weten met een unisono, op de gangbare toonhoogte met het klavier tot de lage FF. Het is zo gemaakt, ook naar de zin van de heer [Gaspar Fernandes] Duarte. Het is het eerste dat ik ooit zo heb gemaakt. U moet maar bedenken: al moest u er 100¹ patacons voor betalen, dan zou u nog geen stuiver te veel betalen, vanwege de mogelijkheden en de klank die het heeft. Zo moet u degene voorbereiden, die het gaat stemmen, die geloof ik de heer [Pieter] Pater, uw vriend, is (die zich nu in Brussel bevindt en het [klavecimbel] nog niet heeft gehoord; ik verwacht hem een dezer dagen terug bij mij thuis), dat hij als hij gaat stemmen, het altijd op de juiste toonhoogte stemt, waarvoor u een fluitje hebt, dat bedoeld is om G te stemmen. Dan zult u altijd de volmaakte resonantie horen, want als het hoger of lager gestemd staat, dan wordt de resonantie bedorven en dan klinkt het niet precies zoals toen het werd gebouwd. Als u dat doet, zal ik eer hebben van mijn werk. Ik twijfel er niet aan of het zal u ten volle bevallen, waarover ik een briefje ten antwoord zal verwachten, en of alles u verder naar wens is gemaakt.

Verder, als de gelegenheid zich zou voordoen dat ik voor een andere liefhebber er nog een zou moeten maken, zou ik adviseren om zo'n zelfde met een² octaaf te laten maken, dat zou mij [meer] naar de zin zijn. Een dergelijk klavecimbel gaat sneller en klinkt duidelijker dan een instrument in unisono en is zoet en lieflijk van klank. U zou het verschil eens moeten horen. Ik heb een klavecimbel met het octaaf gemaakt, met hetzelfde klavier als dit, maar een toon hoger en met het octaaf. Een instrument met unisono is er nog niet in Antwerpen. Er gaat hier nog geen week voorbij, of de heer Duarte gaat de liefhebber opzoeken om zijn klavecimbel te horen, en als hij het uit zijn handen kon krijgen, zou hij niet lang aarzelen. Voor hem moet ik er nu ook zo een gaan bouwen.

Hiermee hartelijk gegroet, en in Gods genade aanbevolen.

uw dienaar
Joannes Couchet, klavecimbelmaker.

1 1 patacon = 48 stuivers, zodat 100 patacons 240 gulden is. Huygens verwierf het instrument voor *f* 180 (= 75 patacons), zoals blijkt uit de brief van Duarte van 30 juli 1648 (4849).

2. Viervoetsregister.

CONSTANTIJN HUYGENS (NIJMEGEN)
AAN MARIN MERSENNE (PARIJS)
14 AUGUSTUS 1648
4854

Antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne, vermoedelijk van 31 juli 1648.

Samenvatting: Huygens schrijft vanuit Nijmegen. Hij heeft genoten van de instrumentalisten in dienst van Frederik Willem van Brandenburg toen hij te Kleef de doop van diens zoon bijwoonde. Hij schrijft dat La Barre heeft aangeboden dat zijn dochter Anne en zijn zoons bij Willem II in dienst zouden komen. Hij vraagt of Mersenne iets weet over het transponerend klavier, waarover La Barre hem schreef.

Het is onzeker of Mersenne de brief nog heeft kunnen lezen. Hij overleed op 1 september 1648.

Bijlage: 'In incendium quo Hagæ Templi Gallici tectum conflagravit' (Huygens 1648, gedicht).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat. Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fols. 29-30 (pp. 47-50): brief (dubbelvel, 19x30cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Bierens 1889, nr. 6, pp. 113-115: volledig.

— Worp 4, nr. 4854, p. 490: volledig.

— Waard 16, nr. 1849, pp. 477-479: volledig.

Namen: Archimedes (= Christiaan Huygens); Frederik Willem van Brandenburg; Willem Hendrik van Brandenburg; Christiaan Huygens; Anne de la Barre; Joseph de la Barre; Pierre de la Barre; Pierre de la Barre jr; Maria Henriëtta Stuart; Tacitus; Willem II.

Plaatsen: Ierland; Kleef.

Glossarium: clavier (klavier); composition (muziekstuk); concert (muziekensemble); cornet (cornet); dolcian (dulciaan = fagot); espinette (klavecimbel); harpe (harp); instrumentale (met muziekinstrumenten); musique (muziek); musique (muziekensemble); positif (positief = klein orgel); ton (stemtoonhoogte); viole de gambe (viola da gamba).

Transcriptie

¹²À Monsieur

Monsieur Mersenne, Minime,

au Couvent de la Place Royale,
à Paris.

Monsieur,

J'ay veu aveq desplaisir et non sans appréhension la main empruntée qui m'a escrit vostre derniere lettre. Dieu, j'espère, vous aura encor remis de ce mal, qui est *de acutis*, et ne peut estre negligé. Mon Archimède est à La Haye, et j'en suis dehors depuis 15 jours, desquels une partie a esté employée aux solennitez du baptesme de nostre jeusne Electeur de Brandenbourg à Clève.

Ce que j'ay à vous rapporter de ce voyage-là, c'est que j'y ay eu tout mon saoul de très-excellente musique instrumentale, que possède cet Electeur, de toutes façons, et nommément de violes de gambe incomparables, de harpes d'Yrlande et autres, de dolcians, cornets, positifs et autres pièces de très-bon concerts, toutes manierés en grande perfection; pensez si je m'y suis trouvé *simia inter nuces*. Au moins, j'ay bien exercer ces ³Messieurs, qui sont tous gens de bonne sorte non mechanique, et nous sommes devenus grands | 29v | amis,

1. Waard: adres ontbreekt.

2. In Mersennes hand: <Epigramma in incendium>.

3. Waard: <musiciens>.

quand je les ay faict taster de quelques mienes compositions, qui ne sont jamais parvenues à vostre cognoissance, ny ne la méritent pas.

Le Sieur de la Barre me tesmoigne de l'inclination à dédier le service de sa fille et fils à Nos Altesses. Si une considération ne me retenoit, je travailleroy à ce marché et verray pourtant ce qu'il y aura moyen d'y faire à La Haye, que nous sommes faillez de ne reveoir pas de 5 ou 6 sepmaines, ayans à roder encor par d'autres provinces esloignées plus que celle-cy. Ledit Sieur La Barre m'escrit d'un certain clavier d'espINETTE mouvant, qu'il a inventé à faire changer de ton. Si vous sçavez comment cela se pratique, je vous en demande la science, mais soyez bien guéri et de loysir, avant que de vous y amuser, et me croyez passionnement,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huygens.

À Nimmèghe, *quod est verum Taciti*⁴ *oppidum Batavorum*, en despit de ⁵plusieurs pedans qui s'y sont mespris, 14 Aoust 1648.

Vertaling

Aan de heer Mersenne, miniem,

in het klooster aan het Place Royale,
te Parijs.

Mijnheer,

Met onnehagen en niet zonder vrees heb ik de geleende hand gezien die uw laatste ⁶brief aan mij heeft geschreven. Ik hoop dat God u nog van deze ziekte zal ⁷verlossen, die ⁴fataal kan zijn en niet mag worden verwaarloosd. Mijn ⁸Archimedes is nu in Den Haag, en ik ben al veertien dagen op reis, onder meer om te Kleef de doopplechtigheden bij te wonen van onze kleine ⁹keurvorst van Brandenburg.

Wat ik u over deze reis wil meedelen is dat ik heb genoten van het buitengewoon goede instrumentale ensemble dat die keurvorst onderhoudt, in alle opzichten, en in het bijzonder van onvergelykelijke viola da gamba's, Ierse en andere harpen, dulcianen, cornetten, positieven en andere onderdelen van een goed ensemble, alles tot grote volmaaktheid gebracht; u kunt zich wel indenken dat ik mij ⁴als een aap in een notenboom ⁴voelde. Maar ik heb deze heren tenminste goed hun best laten doen, die van het goede, maar niet mechanische soort zijn, en wij zijn goede vrienden geworden toen ik ze enkele van mijn composities liet proeven die u nog nooit ter kennis zijn gekomen en het evenmin verdienen.

De heer [Pierre] de la Barre deelt mij mee dat hij erover denkt zijn ¹⁰dochter en zijn ¹¹zoons bij Onze ¹²Hoogheden aan te bevelen. Als niet een overweging mij tegenhield, zou ik op dit spoor verder werken en zien of er geen middelen waren om ze in Den Haag te krijgen, dat wij niet voor over vijf à zes weken terug zien, omdat we nog een aantal provincies moeten doorkruisen die nog verder weg liggen dan deze. Genoemde

4. Tacitus, *Historiæ* V, 19: 'Non tamen ausus *oppidum Batavorum* armis tueri.'

5. Waard: <plus>.

6. Mersenne aan Huygens, 31 juli 1648? (verloren?).

7. Huygens hoop was ijdel, want Mersenne zou op 1 september 1648 komen te overlijden.

8. Christiaan Huygens.

9. Willem Hendrik, het juist geboren eerste kind van keurvorst Frederik Willem van Brandenburg.

10. Anne de la Barre.

11. Pierre jr. en Joseph de la Barre.

12. Willem II en Maria Henriëtte Stuart.

heer de la Barre schrijft mij over een zeker beweegbaar klavecimbelklavier, dat hij heeft uitgevonden, om van toonhoogte te veranderen. Als u weet hoe dat werkt, vraag ik u om mij de werking mee te delen, maar word eerst weer gezond en neem de tijd, alvorens u ermee te vermaken, en wees overtuigd dat ik met overgave ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Nijmegen, Lde ware ¹³vesting van de Batavieren van Tacitus,^L ondanks verschillende eigenwijze lieden die iets anders beweren, 14 augustus 1648.

13. Tacitus, *Historiæ* V, 19: ‘Maar hij durfde niet de *vesting van de Batavieren* met wapenen te verdedigen.’

DIETRICH STOEFFKEN [KLEEF?]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
[SEPTEMBER 1648]
4875A

Naar aanleiding van de ontvangst van drie exemplaren van de *Pathodia*.

Samenvatting: Stoeffken bevestigt de ontvangst van drie exemplaren van Huygens' *Pathodia*, één voor Rowe, één voor de harpist (Evans [?]) en één voor hemzelf. Hij herinnert Huygens eraan dat hij nog een betaling uit Den Haag tegoed heeft. Hij hoopt te Den Haag wellicht in dienst van Karel II te kunnen treden.

Datering: De brief mist plaats- en datumaanduiding. In verband met de verwijzing naar Karel II's verblijf in Den Haag kan deze brief op z'n vroegst van najaar 1648 zijn. Karel II verbleef van begin september 1648 tot februari 1649 te Den Haag. Het lijkt aannemelijk de brief in september 1648, niet lang nadat Huygens (die zich van 2 tot 7 augustus 1648 te Kleef bevond) en Stoeffken elkaar te Kleef hadden ontmoet, te plaatsen. Worp plaatst de brief in december 1647, tussen brieven van 22 en 23 december 1647, hetgeen zeker onjuist is.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 24212, fols. 74-75: brief (dubbelvel, 17x22cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4721, p. 443: onvolledig (<I can not forgoe ... sudden reliefe.>), rest samengevat.

Namen: Lewis Evans; Karel II (later koning van Engeland); Walter Rowe; vrouw van Dietrich Stoeffken.

Plaatsen: Berlijn; Engeland; Oldenburg.

Titels: *Pathodia*.

Glossarium: composition (compositie); harper (harpspeler).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sullicum, Secreta[r]y de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

Much honered and highly esteemed Sir,

My humble service tendred, I could not omit to give you notice of the receid of 3 exemplar, namely 3 books of your excelent composition. I shall observe to direct them according to your promise mayde. One to Monsieur Rowe, who is gone to Berlyn few dayes since. The second I'l send to Oldenborrow, to the harper. I question not but they'l bee well esteem'd. The third I shall retaine with thanks, and hould in high esteeme.

Ser, I can not forgoe to put you in minde of your last favourable promise in procuring of the remainings of the 100 Rths, part of my wadges due unto me. If it could bee obtained, it would bee very welcome at this time of great scarsity at this court at present time, besides small hopes of any sudden reliefe. I hope you'l excuse this bould inportunity; it is urgent occasien that puts mee this forward in troubling you. I am much desirious to waite upon you at The Hage, specialy the Prince of Wales beeing at present there, to whom I might present my services, in hopes of future favours from his hands, if hapely a peace might bee concluded in England. I shall intreat your counsel in this my intention and I shal observe your direction herein, and regulate myselfe accordingly, remaining with a thankefull minde and heart,

your most *très-humble* and *très-obéissant* servant
Ditrich Stoeffken.

My wife remembers here best respects unto your worthy selfe.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Edele heer,

Na u nederig te hebben begroet, mag ik niet verzuimen om u de ontvangst van drie exemplaren mede te delen, namelijk van drie boeken met uw voortreffelijke ¹composities. Ik zal mijn belofte aan u nakomen door er één te sturen aan de heer [Walter] Rowe, die enkele dagen geleden naar Berlijn is gegaan; een tweede zal ik sturen naar Oldenburg, naar de ²harpist. Ik twijfel er niet aan dat de boeken zullen worden gewaardeerd. Het derde zal ik zelf houden, met veel dank, en ik zal het in hoogachting houden.

Mijnheer, ik kan niet nalaten u uw laatste gunstige belofte in herinnering te brengen aangaande het verkrijgen van de restanten van de 100 rijksdaalders, die deel zijn van de som die mij nog is verschuldigd. Als ik die zou kunnen ontvangen, dan zou dat mij zeer welkom zijn in deze tijden van grote schaarste aan het hof op dit moment, terwijl er maar weinig hoop is op spoedige hulp. Ik hoop dat u mij zult vergeven dat ik zo vrijpostig van de gelegenheid gebruik maak. Het is een dringende noodzaak die mij ertoe drijft u hiermee lastig te vallen. Ik verlang er naar om u in Den Haag van dienst te zijn, vooral nu de ³prins van Wales daar aanwezig is, aan wie ik mijn diensten wil aanbieden, in de hoop op toekomstige gunsten uit zijn handen, wanneer er gelukkigerwijs vrede wordt gesloten in Engeland. Ik zal uw raad vragen met betrekking tot mijn plan en ik zal mij houden aan uw aanwijzingen hieromtrent en mij ernaar schikken. Dankbaar in hart en ziel, verblijf ik,

uw ¹nederige¹ en ²gehoorzame² dienaar
Dietrich Stoeffken.

Mijn vrouw laat u eerbiedig groeten.

1. *Pathodia*.
2. Lewis Evans?
3. Karel II.

GOTTSCHALCK BEER (KOPENHAGEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
29 SEPTEMBER 1648
4881

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens ter begeleiding van een exemplaar van de *Pathodia*.

Samenvatting: Beer dankt Huygens hartelijk voor het zenden van de *Pathodia*, en spreekt zijn spijt uit dat hij geen goede stem heeft om de liederen te kunnen zingen. De afbeelding van Huygens heeft hij tot zijn spijt niet ontvangen.

Datering: Er is eigenlijk geen reden om te veronderstellen dat Beer vanuit Kopenhagen niet in Oude Stijl zou dateren. De brief is dan geschreven op 9 oktober 1648 Nieuwe Stijl.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 22878, nr. 4, fols. 10-11: brief (dubbelvel, 16x21cm, a|d; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4881, p. 499: samenvatting.

Plaats: Holstein.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: voice (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huguens, Signeur de Zulecom,

à La Haye.

Sir,

I have spent somtimes this somer in Holstein, but beeing now returned, I have found that which I have heartily longed for. It is the fruit of that incomporable spirit whom nature hath chosen to be a subject of admiration. Althoug I can make no expressions due to your hy merits, yet give me leave to admire your workes, for indeed they have made already such an impression in my senses, that they are wholly taken up with the remembrance of the author. My only grief is to have no voice execute them according to their desert.

Sir, I doe now assure myselfe that you are mindful of your faithful servant still, and therefore let me crave the continuation of your faveur and thoug (to my misfortune) your picture hath not ben drawn to your liking, yet if you would be pleased to grant me one benefit more, I pray let me have it beeing as it is. And since you have humbled yourselfe with the tediousnes of setting for it, I schal put no more to the same tryal, but accept it with joy and gladnesss of heart.

And for as much my fates are, to live without the original in these Northern climats, I may lik wel injoy the copy of my noblest patron and friende (which is yourselve), to whom I live and dy,

a most faitful and obedient servant
Gottshalck Behr.

Copenhagen, the 29 of September *anno* 1648.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik ben deze zomer enige tijd in Holstein geweest, maar ben nu [naar Kopenhagen] teruggekeerd, en heb ¹datgene gevonden waar ik zo naar heb verlangd. Het is de vrucht van die onvergelykbare geest in wiens aard het ligt voorwerp te zijn van bewondering. Ofschoon ik geen uitdrukking ken, die kan raken aan uw hoge verdiensten, laat mij toch de gelegenheid uw werken te bewonderen, want inderdaad hebben ze reeds zulke diepe indrukken in mijn zintuigen achtergelaten, dat zij geheel zijn opgenomen in de herinnering aan de auteur. Het spijt mij alleen dat er geen zanger of zangeres is die ze kan uitvoeren op de wijze zoals ze verdienen.

Mijnheer, ik verzeker mijzelf nu dat u nog steeds uw dienaar indachtig bent; laat mij derhalve uitzien naar uw voortdurende goedgunstigheid. En hoewel uw ²beeltenis (tot mijn ongenoegen) u niet naar de zin is, toch vraag ik u, als u mij nog een gunst zou willen verlenen, of ik die mag hebben zoals die is. En omdat u zich al hebt moeten vernederen met de vervelende taak ervoor te poseren, zal ik u niet aan zo'n zelfde beproeving willen laten onderwerpen, maar deze met vreugde en blijdschap aanvaarden.

Er voorzover het mijn lot is te leven zonder het origineel in deze Noordelijke streken, zal ik kunnen genieten van de copie van mijn edelste beschermer en vriend (wat u bent), voor wie ik leef en sterf,

een trouw en gehoorzaam dienaar
Gottschalck Beer.

Kopenhagen, 29 september 1648.

1. Een exemplaar van de *Pathodia*.

2. Vermoedelijk de gravure met Huygens' portret die in 1639 is vervaardigd door Lucas Vorsterman naar een tekening van Jan Lievens. Van Gelder (1957, pp. 20-30) meent dat het hier zou kunnen gaan om de gravure door J. Suyderhoeff die in 1655 bij de herdruk van de *Momenta desultaoria* werd gevoegd, maar dit lijkt vooralsnog niet aannemelijk.

PIERRE DE LA BARRE [PARIJS]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
15 OKTOBER 1648
4886

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van onbekende datum (wellicht 14 augustus 1648).

Samenvatting: La Barre schrijft Huygens over zijn zoektocht naar een luit uit Bologna. Hij doet enkele suggesties en noemt de prijzen erbij. Vervolgens weidt hij uit over de prijzen van klavecimbels. Hij maakt melding van een nieuw fenomeen: een klavecimbel met dubbel klavier.

De brief is eerst aan een verkeerde persoon in Den Haag bezorgd (misschien Verpré?), die de brief opende, maar de vergissing direct bemerkte. Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIIaa, nr. 96: brief (dubbelvel, 20x29cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, pp. CXLVIII-CL: volledig.

— Worp 4, nr. 4886, pp. 501-502: volledig.

Namen: Henri de Beringhen; Jean Desmoulins; Hans Frei; Denis Gaultier; Ennemond Gaultier; Claude de la Noue; Lesselier; Luca Maler; Nicholas Tassin; De Verpré.

Plaatsen: Bologna; rue Saint-Martin (Parijs); Église Saint-Médéric (Parijs); Vlaanderen.

Glossarium: clavesin (klavecimbel); clavier (klavier); corde (snaar); coste (spaan [van luit]); harmonie (harmonie); luth (luit); manche (hals).

Transcriptie

¹Monsieur,

J'ay receu celle qu'il vous a pleu de m'escire dattée ²... par laquelle j'apprends que vous estes en voiage, ce que j'avois desjà appris de Monsieur de Verpré, auquel j'avois escrit en vostre absence pour quelques affaires particulières, ne luy ayant rien communiqué de la recherche que vous faitte d'un excellent luth de Bologne, joint qu'il me semble qu'il estime plus les luths neufs de Desmoulins. Ce n'est pas l'opinion de Messieurs les Gautiers et autres excellents joueurs de luth. Chacun a son gout.

Suivant donc ce que vous m'avez mandé, j'ay fait perquisition chez tous ceux qui ont des luths de Bologne à vendre. J'en ay trouvé deux de la mesme taille de la mesure que vous m'avez envoyez, dont l'un est de Laux Maler à neuf costes. Il est excellent d'harmonie, mais, comme il est fort vieil, il est bien cassé et mesme il y a quelques pièces. Son prix est de quinze pistolles pour le plus. L'autre luth est de la mesme taille à neuf costes et de Hens Fri de mesme prix, mais beaucoup plus beau et entier que l'autre. Je ne vous puis rien dire de sa bonté, parce qu'il n'a point de manche. On travaille après. Dans huit jours je le pourray entendre et vous manderay ce qui en est. Il appartient à un Monsieur feseur de luth qui se nomme Lesselier et demeure en la rue de Saint Martin, proche Saint-Médéric. J'advertiray de tout cecy Monsieur Tassin, intendant de Monsieur le Premier, qui a cette affaire en recommandation. Je suis aussy appres à en voir quelques autres qui appartiennent à un curieux home de qualité, nommé Monsieur de La Noue lequel, quand il sera revenu de la campagne, je sçauray combien il veut vendre un luth, qu'il a, comme vous le demandez que l'on dit estre le plus excellent qui soit à Paris, avec 30 ou quarente autres de grande valeur. C'est un home qui trocque, qui achepte, qui revend pour son plaisir et qui n'espargne rien | b | en ce passetemps-là. Un de mes intimes amis en achepta un, comme vous le demandez, il y a trois mois, 40 pistolles et plus, lequel ne me semble pas si bon que le premier dont je vous ay parlé. Mais en cette affaire, de peur de se mesprendre, suivant la resolution que vous

1. Notitie op | d | door een onbekende: <Ceste lettre, m'ayant esté baillée sans me dire d'où elle venoit par nostre portier sans suscription, je l'ay ouverte sans en lire plus de deux lignes voyant n'estre pour moy.> (Deze brief, zonder opschrift, die mij door onze portier is gebracht zonder te zeggen waar hij vandaan kwam, is door mij geopend. Ik heb er niet meer dan twee regels van gelezen, toen ik zag dat hij niet voor mij was).

2. Hier is ruimte opengelaten om de datum in te vullen.

manderez, je prieray Monsieur Gautier et d'autres excellents Messieurs de me dire leurs avis, car j'ay tousjours ouy dire qu'il vaut mieux faillir avec conseil que de bien faire de soy-mesme.

Pour ce qui est du prix des clavesins de Paris, suivant ce que vous m'avez escrit, j'ay creu vous en avoir mandé la vérité, mais peut-estre me suis je mal expliqué contre mon intention. Car la verité est que ce maistre, qui est encore jeune, au commencement, qu'il eust trouvé l'invention de faire des clavesins à deux claviers, non pas à la mode de Flandre, qui ne jouent que les mesmes cordes, mais différents en ce que ceux-cy font sonner différentes cordes sur chaque clavier et à proprement parler, ce sont deux clavesins joints en un, et par consequent le travail en est double. À la nouveauté les premiers qu'il fist furent vendus deux cent escus, quoy qu'à mon gré il ne fussent guaire bons. Et à présent, depuis qu'il a fait le mien et quelques autres, ils me semblent b[e]aucoup meilleurs, et si il les vent moins du tiers, je vous puis bien avoir mandé et il est vray que le mien ne m'a cousté que deux-cent-cinquante livres sans la peinture, mais aussy est-il vray qu'il m'en a fait meilleur marché accause que je luy fais quelque fois gagner de l'argent. Et pour ceux qu'il ne veut que soixante escus, ils ne sont qu'à un clavier, comme je vous puis avoir mandé. Et je luy en ay proposé un de quelque autre invention plus jolie, duquel il me demande jusques à six ou sept cent livres, ce qui se pourra peut-estre achever cette année.

Je vous remercie très-humblement de la bonne volonté que vous m'avez tesmoigné avoir pour mes enfans. Cela les obligera avec moy de rechercher les occasions de vous tesmoigner que je suis véritablement,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
De la Barre.

Ce Jeudy, 15eme Octobre 1648.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb uw brief van ³... ontvangen, waaruit ik heb begrepen dat u op reis bent, wat ik ook al had vernomen van de heer de Verpré, aan wie ik gedurende uw afwezigheid heb ⁴geschreven vanwege enkele privé-aangelegenheden, maar ik heb hem niets verteld van de zoektocht die u maakt naar een buitengewoon goede luit uit Bologna, mede omdat het mij voorkomt dat hij de nieuwe luiten van [Jean] ⁵Desmoulins hoger waardeert. Dat is niet de mening van de ⁶heren Gaultier en andere uitstekende luitspelers. Ieder zijn smaak.

Wat betreft echter wat u mij heeft gevraagd, heb ik een zoektocht ingesteld bij allen die luiten uit Bologna te koop hebben. Ik heb er twee gevonden van dezelfde grootte, van het formaat dat u mij hebt opgegeven, waarvan er *een van Luca Maler is*, met negen spanen. Hij is *uitstekend* van klank, maar, omdat hij *nogal oud* is, is hij *beschadigd* en heeft hij zelfs enkele breuken. De prijs is *op z'n hoogst* ⁷15 pistolen. De andere luit is van dezelfde grootte, met negen spanen, *van Hans Frei, even duur*, maar veel mooier en gaver dan de andere. Ik kan u niets meedelen over de kwaliteit, omdat hij geen hals heeft. Men werkt eraan. Over een week kan ik hem komen beluisteren en zal ik u vertellen hoe hij is. Hij is eigendom van een luitmaker die ⁸Lesselier heet en in de rue Saint-Martin woont, vlakbij de Sint-Medericuskerk. Ik zal dit alles aan de heer [Nicolas] Tassin

3. De datum is niet ingevuld. Wellicht had Huygens La Barre geschreven op 14 augustus 1648 uit Nijmegen, toen hij ook Mersenne schreef.

4. La Barre aan Verpré, september 1648? (verloren?).

5. Jean Desmoulins was wel kort daarvoor overleden, rond 1 augustus 1648.

6. Denis en Ennemond Gaultier.

7. Een pistool is ongeveer *f* 8:10, zodat 15 pistolen een waarde vertegenwoordigen van ongeveer *f* 127:10.

8. Misschien verwant met de orgelbouwer Guillaume Lesselier (in Aberdeen geboren als William Lessely) die in deze tijd in Rouen was gevestigd.

berichten, de intendant van ⁹mijnheer de opperstalmeester, die belast is met deze zaak. Ik wil ook heel graag nog enkele andere bekijken, die toebehoren aan een wonderlijke heer van stand, genaamd de heer ¹⁰[Claude] de la Noue. Als hij terug is van het platteland, zal ik weten voor hoeveel hij *een luit* wil verkopen, *die hij heeft*, waarvan men zegt, zoals u dat wenst, dat die *de beste luit is*, die er in Parijs te vinden is, met 30 of 40 andere waardevolle. Het is een man die ruilt, koopt, en verkoopt voor zijn genoegen, en die niets verdient aan dit tijdverdrijf. Een goede vriend van mij heeft er drie maanden geleden een gekocht, zoals u ook wenst, voor 40 pistolen of meer, die mij niet zo goed lijkt als de eerste, waarover ik u net sprak. Maar in deze zaak zal ik, uit angst me te zullen vergissen, [en] volgens de beslissing die u mij mededeelt volgen, de heer Gaultier en andere voortreffelijke lieden vragen mij hun mening te geven, want ik heb altijd horen zeggen dat men beter op grond van goede raad kan falen dan het alleen zelf goed doen.

Wat betreft de prijs van klavecimbels in Parijs, waarover u mij heeft geschreven, dacht ik dat ik u de waarheid had overgebracht, maar misschien heb ik mij onbedoeld onduidelijk uitgedrukt. Want de waarheid is, dat er een nog tamelijk jonge maker is, in het begin van zijn loopbaan, die klavecimbels met twee klavieren heeft uitgevonden, niet volgens de Vlaamse manier, die alleen dezelfde snaren bespelen, maar verschillend daarvan, in die zin dat ze verschillende snaren laten klinken op ieder klavier en eigenlijk zijn het zo twee klavecimbels ineen gevoegd, en als gevolg daarvan is het werk eraan dubbel zoveel. Vanwege de nieuwigheid werden de eersten die hij maakte verkocht voor ¹¹200 écu's, hoewel ze naar mijn smaak nauwelijks goed waren. En thans, sedert hij het mijne en enkele andere heeft gemaakt, schijnen ze me veel beter toe, en als hij ze voor een derde minder verkoopt, zou ik dat best hebben gemeld, en het is waar dat de mijne mij slechts ¹²250 pond heeft gekost, zonder het schilderwerk, maar het klopt ook dat hij mij een gunstiger koop heeft gegeven, omdat ik hem soms wat geld laat verdienen. En de instrumenten waarvoor hij slechts 60 écu's wil hebben, hebben maar één klavier, zoals ik u vertelde. En ik heb hem nog een voorstel gedaan voor een andere, nog leukere uitvinding, waarvoor hij mij wel ¹³600 of 700 pond vraagt, welke misschien nog dit jaar kan worden voltooid.

Ik dank u nederig voor de welwillendheid die u mij heeft bewezen voor mijn kinderen, die met mij zich verplicht voelen gelegenheden te zoeken u te bewijzen dat wij waarlijk zijn,

mijnheer,

uw nederige dienaar
[Pierre] de la Barre.

Donderdag 15 oktober 1648.

9. Henri de Beringhen.

10. Claude de la Noue had in deze tijd diverse connecties met het Franse hof. Hij was een zoon van Odet de la Noue, een verre verwant van Louise de Coligny.

11. 200 écus = ongeveer f 500.

12. 250 (Franse) ponden = ruim f 200.

13. 600 of 700 (Franse ponden) = ongeveer f 500 of 600.

GIOVANNI PAOLO FOSCARINI (PARIJS)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
20 NOVEMBER 1648
4894

Samenvatting: Foscarini schrijft voor het eerst sinds enige tijd. Hij heeft via Tassin Huygens' wens vernomen in bezit te komen van een kleine luit van Maler. Hij geeft aan spoedig naar Italië te zullen gaan, waar hij vijf luiten van Maler bezit uit de verzameling van wijlen de hertog van Urbino. Hij is bereid die aan Huygens te verkopen. Hij stuurt ook nog een compositie.

Bijlage: compositie ['bagatella'] (Foscarini).

Huygens' antwoord van 14 december 1648 is verloren gegaan (zie Foscarini aan Huygens, 29 maart 1649 [4930] en 2 april 1649 [4933]).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 20, fol. 37-38: brief (dubbelvel, 20x28cm; a|-; autograaf).

Vroegere uitgaven: Land 1891, [Foscarini] nr. 3, p. 223: onvolledig (<E gran tempo ... occasione di servirla.>). — Worp 4, nr. 4894, p. 504: onvolledig (<E gran tempo ... occasione di servirla.>).

Namen: Luca Maler; Nicholas Tassin; Francesco Maria II della Rovere (hertog van Urbino).

Plaatsen: Bologna; Italië.

Glossarium: bagatella (muziekstuk); liuto (luit); musica (set van muziekinstrumenten)]; operetta (muziekstuk); studio di musica (muziekstuk).

Transcriptie

Illustrissimo Signor mio Padron colendissimo,

È gran tempo ch'io non ho scritto a Vostra Signoria Illustrissima, temendo d'incomodarLa negli Suoi gravi affari. Non ho però mancato di mettere in esecuzione quel tanto che Lei mi ha comandato per il mezo del Signor Tarsin, dal quale hò ricevuto più volte degli Suoi honori, et io versa vice non ho mancato di consegnarGli molte mie operette, le quali spero che Le saranno capitate a salvamento, in più volte.

Il medesimo Signor Tarsin mi communicò un desiderio, che Lei ha di havere un liuto piccolo di Laus Maler di Bologna. Lo pregai à sospender questa compra, poichè fra poche settimane, à Dio piacendo, passerò in Italia, la dove io tengo una musica di cinque liuti di Laus Maler di Bologna, tanto ben conservati, che per esser tanti anni, che sono fatti, non vi è una minima macula, che furono trovati nella Guardarobba del buona memoria del Duca d'Urbino. Io stimo questa gran fortuna d'incontrare occasione di servire Vostra Signoria Illustrissima, alla quale supplico in tutte le Sue occurenze a valerse di me, assicurandoLa che in tutto quello che dipende da me Lei n'è assoluto patrone.

Gli mando questa bagatella per non trovarmi pronto altra cosa, ma per l'ordinario che viene consegnarò un studio di musica al Signor Tarsino, che lo faccia capitare sicuro nelle mani di Vostra Signoria Illustrissima, alla quale faccio humilissima riverenza, e Le baccio le mani. Di Parigi, li 20 di Novembre 1648.

Di Vostra Signoria Illustrissima,

devotissimo servidore
Gio. Paolo Foscarini.

Vertaling

Edele heer,

Het is lang geleden dat ik u voor het laatst heb geschreven, omdat ik u niet lastig wilde vallen in uw belangrijke bezigheden. Toch ben ik niet tekort geschoten in de uitvoering van wat u mij door tussenkomst van de heer

[Nicolas] Tassin hebt opgedragen, door wie ik verschillende malen de eer [van uw opdrachten] heb ontvangen. En ik heb op mijn beurt niet verzuimd u heel wat van mijn werkjes op te sturen, welke naar ik hoop, u in goede orde ter hand zullen zijn gekomen, in meerdere porties.

Dezelfde heer Tassin deelt mij nu uw verlangen mee om in het bezit te komen van een kleine luit van Luca Maler uit Bologna. Ik heb hem gevraagd deze koop nog even uit te stellen, omdat ik, *Deo volente*, over enkele weken naar Italië zal gaan, *alwaar ik een set bezit van vijf luiten van Luca Maler uit Bologna, zó goed bewaard dat er, ondanks dat ze vele jaren geleden zijn gemaakt, niet het minste gebrek aan te vinden is, welke zijn gevonden in de huishouding van wijlen de ¹hertog van Urbino*. Ik beschouw het als een groot geluk dat ik een gelegenheid heb gevonden om u te dienen, wie ik vraag om, steeds als u dat uitkomt, van mijn diensten gebruik te maken, u verzekerende dat u, in alles wat van mij afhangt, mijn belangrijkste opdrachtgever bent.

Ik zend u nog dit werkje, omdat ik zo gauw niets anders bij de hand heb, maar voor de eerstvolgende postdienst zal ik een degelijk muziekstuk aan de heer Tassin doen toekomen, die zeker zal zorgen dat u het ontvangt, aan wie ik mijn nederige eerbied betuig en die ik de hand kus. Parijs, 20 november 1648.

Uw toegewijde dienaar
Giovanni Paolo Foscarini.

1. In 1631 had de laatste hertog van Urbino, Francesco Maria II della Rovere, afstand gedaan van het hertogdom, dat volledig werd ingelijfd bij de Kerkelijke Staat. Urbino ligt niet ver van Ancona, waar Foscarini vermoedelijk vandaan kwam.

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS
([DEN HAAG] | TUSSEN ASSEN EN BEILEN)
27 DECEMBER 1648
4903

Naar aanleiding van de ontvangst van Huygens' *Pathodia*.

Samenvatting: Duarte schrijft dat Huygens' inspirerende aanwezigheid wordt gemist. Hij dankt voor toezending van de *Pathodia*, en stelt voor dat zijn dochter Leonora enige liederen zal zingen. Duarte verzoekt Huygens bovendien om toezending van stukken voor orgel van Lambert en Chambonnières.

Door Huygens ontvangen op 7 januari 1649, tussen Assen en Beilen. Huygens beantwoordde deze brief vermoedelijk in januari 1649 (verloren), waarop Duarte opnieuw schreef op 16 februari 1649 (4910)..

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 17x22cm, abc | -; Diego Duarte).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 13, pp. CXCIII-CXCV: volledig.

— Worp 4, nr. 4903, p. 507: onvolledig (<Die Italiaensche madrigaletten ... beschickt werden.>), rest samengevat.

— Rasch 1994, p. 68: onvolledig (<biddende UE. te willen ... sullen beschickt werden.>), met Engelse vertaling.

Namen: Henri de Beringhen; Maria Casembroot; Jacques Champion de Chambonnières; Diego Duarte; Leonora Duarte; Christiaan Huygens; Michel Lambert; George Villiers (hertog van Buckingham).

Titels: *Konincklycke fantasien* (1648); *Pathodia*.

Glossarium: madrigalet (madrigaletto); musickboeck (muziekboek); organist (organist).

Transcriptie

¹Mijnheer,

Gelyck die minder lichten geen verlichtinghe en scheppen als van dat al-verlichtende licht, alsoo schynen wy verduystert met het vertreck van UE. parsoon, doch wederom verquickt sedert het hem gelieft heeft syne stralen tot hier toe te laeten extenderen, tot onderhoud van die arme zielen die UE. in syne vermaekelycke discipline gewillichlycken onderdaen syn. Totter tijd wanneer die obstaklen eens wederom geremoveert werden om dien luyster te moghen ontfanghen die UE. haer sal gelieven toe te eijgenen, opdat alsoo eens wederom door de craght van sijne aengename presentie die middernachten in midderdaghen | b | moghen verkeert werden.

Ondertusschen blyven wij belast met menichte van obligatiën van de groote eere die UE. ons gelieft heeft te bewysen, soo in ons weerdich te achten boven onse weerdicheden als van de genomen moyte van de overgesonden stucken, die wy in achtginge houden als van den persoon wiens volmaecktheden soo universalycken geadmireert worden, wenschende dat deselve door mijne dochter Leonora soo moghen uijtgevoert werden volgens hunne uytneementheijt. Die Italiaensche madrigaletten syn oyk goet, dan presumerende dat UE. seyt van die coopmanschap dagelyx versien wert. Soo den overlast hem niet te swaer en valt, soude wenschen noch iet raers van eenige nieuwe airs van Petit Lambert | c | alsmede iet van La Chapelle voor mynen organist door UE. faveur te moghen becomen. Dat geloove door Mynheer broeder van Monsieur de Bellingam (aen wien bidde UE. mynen oytmoedighen dinst te laeten aendien) lichtelyck sal connen verkregen werden, biddende UE. te willen vergeven de impertinentie van dese onversaedlycke liedens. Ende de wateren eens open synde, met UE. genoehelycke comoditeijt sullen geren sien de musickboecken van den Hertoch van Boeckingam, om het daer uyt te laeten schryven, de welcke met behoorelycke sorge aen UE. terugge sullen beschickt werden.

Eyndelycken waerinne ick vermach UE. aengenaemen dinst te bewysen gelieft my te vereeren met syn commandementen als synde altijt,

Mynheer,

1. Antwoordnotitie van Huygens: <R 7 Januarii 1649, inter Assen et Beilen>.

²UE. ootmoedighen dinaer
G.F. Duarte.

In Antwerpen, den 27 Dezember 1648.

UE. gelieft myne ootmoedighe groetenisse te doen aen Mynheer UE. sone van wien blyve verwachtende te vernemen oft hy sal connen becomen t[gh]hene aen hem gebeden hebbe, sonder te vergeten onse alle ootmoedighe groetenisse aende vertueuse Uffrouwe Casenbroot.

Vertaling

Mijnheer,

Omdat zij die minder licht uitstralen geen licht maken behalve onder invloed van het allesverlichtende licht, zitten wij nu, sinds u ³vertrokken bent, in de duisternis, maar zijn wij nu weer verrijkt omdat u uw stralen ook bij ons heeft willen laten schijnen, teneinde de arme zielen die in uw aangename vak uw niveau niet halen, enig genoeg te bieden, tot de tijd dat die belemmeringen andermaal zullen worden weggenomen om van die luister te genieten die u zich zal willen toeëigenen, zodat de middernachten in middagen zullen worden veranderd door de kracht van uw aangename aanwezigheid.

Ondertussen blijven wij achter, beladen met de vele blijken van eer die u ons heeft bewezen, zowel door ons waardig te achten boven onze werkelijke waarde als door de moeite te nemen ons ⁴stukken te sturen, die wij beschouwen als afkomstig van de persoon, wiens volmaakte eigenschappen zo algemeen worden bewonderd, in de wens dat onze dochter [Leonora] ze in overeenstemming met hun voortreffelijke kwaliteit zal kunnen uitvoeren. De Italiaanse *madrigaletti* zijn ook goed, zodat wij ervan uitgaan dat u van die koopwaar dagelijks voorzien wordt. Als het u niet teveel moeite kost, zouden wij graag door uw toedoen enige bijzondere nieuwe airs van de kleine ⁵Lambert ontvangen, alsmede iets van La ⁶Chapelle, voor mijn ⁷organist. Ik geloof dat dit door mijnheer de ⁸broer van de heer [Henri de] Beringhen, aan wie ik u verzoek mijn diensten aan te bieden, makkelijk verkregen zal kunnen worden. Ik verzoek u de brutaliteit van deze onverzadigbare lieden te vergeven en wanneer de wateren weer ⁹open zullen zijn, zullen wij met uw welnemen graag de ¹⁰muziekboeken van de ¹¹hertog van Buckingham, eens inzien, om daaruit iets te kunnen laten overschrijven. Het zal u met de vereiste zorg worden teruggezonden.

Zou ik tenslotte in de gelegenheid zijn u een dienst te bewijzen, weest u dan zo goed mij met uw opdrachten te vereren, als iemand die altijd is,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 27 december 1648.

2. Kwalificatie, ondertekening en postscriptum autograaf.

3. Huygens had de familie Duarte bezocht van 13-21 november en/of van 27 november tot 1 december 1648, op de heen- en/of terugreis naar Brussel.

4. *Pathodia*.

5. Michel Lambert.

6. Jacques Champion de Chambonnières.

7. Diego Duarte?

8. Louis de Beringhen.

9. Wanneer de waterwegen weer bevaarbaar zijn (door dooi).

10. *Konincklycke fantasien* (Amsterdam 1648).

11. George Villiers, hertog van Buckingham, voor wiens huwelijk met de Spaanse infanta de *Konincklycke Fantasien* oorspronkelijk, in 1623, waren samengesteld.

Wilt u mijn bescheiden groeten overbrengen aan uw ¹²zoon, van wie wij nog steeds hopen te vernemen of hij datgene wat wij hem hebben gevraagd, zal meenemen, zonder te vergeten ons aller nederige groeten over te brengen aan de deugdzame juffrouw [Maria] Casembroot.
